



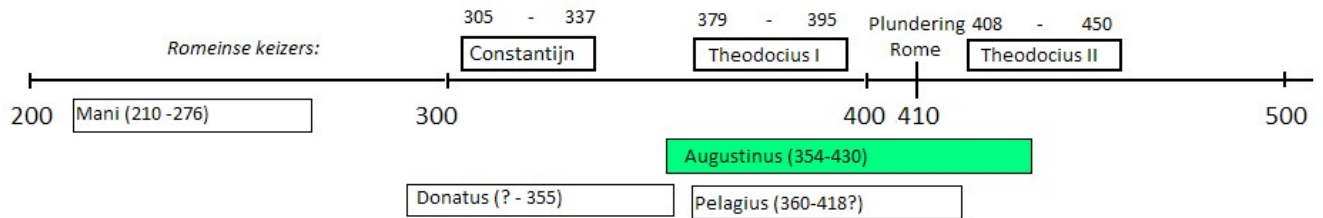
De kerk krijgt macht

Bijzondere mensen en groepen



Augustinus

Leven



Zoek op in: <http://www.osabel.be/NL/biografie.php> en vul aan:

Geboren: _____

Vader: _____

Moeder: _____

Opleiding: _____

Relaties: _____

Bekering/doop: _____

Sterft: _____



Duid aan: Thagaste, Hippo, Carthago, Rome, Milaan



Augustinus

Manicheïsme

Mani (216-276) was uit Perzië afkomstig en opgegroeid in joods-christelijke middelen. Hij beweerde openbaringen te hebben ontvangen en zag zichzelf als de door Jezus beloofde Parakleet. Hij had een gnostisch geïnspireerde visie op het christendom ontwikkeld. In 297 bereikten enkele discipelen van hem Carthago.

Toentertijd had deze religie een grote aanhang, al stonden veel mensen nogal wantrouwig tegenover de manicheeërs. Heidenen verafschuwden hen, orthodoxe christenen vreesden hen omdat ze de kerk zouden proberen te infiltreren. Volgens het manicheïsme bestond de mens uit een reine ziel die echter bestookt werd door negatieve hartstochten als woede en seksuele begeerte. Die ziel smachtte terug te keren naar haar oorsprong: het rijk van het Licht, maar was voorlopig gebonden door duistere machten. Die machten van licht en duisternis waren twee eeuwigdurende rijken die met elkaar streden. Al werd de gelovige manicheeër aangevallen door kwade hartstochten, door ascese en vegetarisme zou de reine ziel uit de materie bevrijd worden en terugkeren naar de lichtwereld.

Op zoek naar de oorzaak van het kwaad zocht Augustinus bij de manicheeërs een antwoord. Hij voelde zich een tijdlang aangesproken door hun gedachten. Hij verbleef 9 jaar lang als 'toehoorder' bij manicheeërs, maar deed dus niet mee aan de ascese. Augustinus herinnert zich een gebed dat hij in die periode bad: "Geef mij kuisheid en onthouding, maar doe het niet meteen". In zijn boek 'Belijdenissen' schrijft hij over die tijd:

Belijdenissen V:10:18:

"Ik was namelijk nog altijd van mening dat niet wij het zijn die zondigen, maar dat de zonde in ons bedreven wordt door ik weet niet wat voor ander wezen; mijn hoogmoed vond er genoeg in, vrij van schuld te zijn en wanneer ik iets kwaads had gedaan ... ik vond het aantrekkelijk mijzelf te verontschuldigen en weet ik wat voor ander iets te beschuldigen, iets dat met mij verbonden was zonder dat ik het was". Aurelius Augustinus, *Belijdenissen: Vertaald en ingeleid door Gerard Wijdeveld*, Amsterdam 1997.

Uit een Chinese manicheïsche catechismus:

"Het eerste wat een mens moet doen is onderscheid maken tussen de twee Beginselen (het Goede en het Kwade). Wie tot onze godsdienst wil toetreden, moet weten dat deze twee beginselen totaal verschillend van aard zijn: hoe kan iemand die niet van dit onderscheid doordrongen is, de leer in praktijk brengen? "

Later schreef Augustinus:

"Waar kwamen deze zonden vandaan, Waar kwam het kwade eigenlijk vandaan? ... Als het van een mens kwam, waar kwam die mens dan vandaan? Als het van een engel kwam, vanwaar kwam dan die engel? En als u zegt: 'van God...' dan zou het lijken of de zonde en alle kwaad met God zelf verbonden waren als in een ononderbroken keten. Met dit probleem denken de manicheeërs al hun tegenstanders te overtroeven, alleen door het te stellen. Alsof een lastige vraag stellen betekent dat men iets weet."

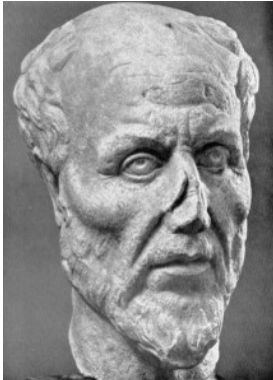
Brown, *Augustinus van Hippo: Een biografie*, Den Haag 1992, 38-39.

De mens die het goede wilde, maar toch het kwade deed, kon het dus niet helpen. Hij was voor het kwade niet verantwoordelijk, dat was de schuld van de boze machten.

Uiteindelijk zouden deze manicheïstische ideeën Augustinus niet langer aanspreken. Augustinus verliet de groep in 383.

Neoplatonisme

Volgens de gnosis was alleen de ziel goed, zij was een zuivere kern die van God of het goddelijke afkomstig was, en die door kennis (*gnosis*) kon worden bevrijd uit de kerker van het menselijk lichaam.



Plotinus

<http://www.iep.utm.edu/plotinus/>

Het neoplatonisme (vanaf 3^e eeuw n.C.) is door de gnosis beïnvloed. Van de neoplatonische filosoof Plotinus is bekend dat hij zich leek te schamen dat hij een lichaam had. Het neoplatonisme was een samenvoeging van de belangrijkste klassieke filosofieën, maar bevatte ook een mystieke dimensie; het was een zoektocht naar het goddelijke. Plotinus preekte dat de individuele ziel in staat is om vanuit de dode materie (het lichaam) op te stijgen naar het Ene, naar God. Die God was een immaterieel opperwezen. Die God is enkel licht, enkel goed, en het kwaad werd niet gezien als iets werkelijks, maar als de afwezigheid van het goede. Dat 'opstijgen' naar God is wel iets dat elk mens zelf moet doen, zoals Plotinus had gezegd: "Ik probeer de God in mij terug te brengen naar het goddelijke in het heelal".

Toen Augustinus in Milaan verbleef (jaren '80 van de 4^e eeuw) kwam hij in aanraking met de filosofie van Plotinus. Hij was er erg van onder indruk.

Augustinus begreep nu dat een mens God niet zal vinden als hij niet eerst zichzelf gevonden heeft, want, zo zei hij: "God is innerlijker dan mijn diepste innerlijk". De tragedie van de meeste mensen is dat zij geneigd zijn naar buiten te vluchten, zoals Augustinus zelf maar al te goed wist. Maar zo dwaalt een mens af van zijn eigen hart, dat is voor hem de 'val van de ziel'.

Ter overdenking...

Is innerlijke rust in onze jachtige wereld mogelijk? We leven in een wereld waarin modetrends voortdurend veranderen, toepassingen in informatica elkaar opvolgen, we moeten voortdurend keuzes maken (welke studies, vakanties, beroep).

Is het makkelijk om op zoek te gaan naar je innerlijk? Is het nodig om dat te doen? Hoe doe je dat? Alleen, of onder begeleiding? Wat zouden de gevolgen van verinnerlijking kunnen zijn? Verander je dan?

Augustinus schreef over de geschriften van Plotinus:

"Zij veroorzaakten een waarlijk enorme vuurgloed, groter dan u misschien zou kunnen geloven. Wat kan ik verder zeggen, dit was sterker dan ik voor mogelijk had gehouden. Hoe zouden eer, pracht en praal, het verlangen naar ijdele roem of de vertroosting en genietingen van dit sterfelijke leven mij na deze ervaring nog kunnen bekoren? Al snel keerde ik volledig in mijzelf".

Brown, *Augustinus van Hippo: Een biografie*, Den Haag 1992, 85.

Augustinus vond in het neoplatonisme een antwoord op het probleem van het kwaad: als God alles geschapen heeft, is hij dan ook de oorzaak van het kwaad? Volgens de neoplatonici is God enkel goed en is alles wat hij gemaakt heeft, alles wat *is*, dus ook goed. God is wat *is*. Het kwaad, dat is wat *niet is*, het *niet-zijn*. Het is de afwezigheid van het goede, de negatie van het goede, de afwezigheid van God. Maar het kwaad heeft geen zelfstandig bestaan.

Bekering

Het was in Milaan, waar Augustinus retoricaleraar werd, dat hij het besluit nam catechumeen van de katholieke kerk te worden. Dat was toen de manier om carrière te maken. Zijn moeder zou een goed katholiek huwelijk voor hem arrangeren en de doop kon hij altijd blijven uitstellen. Belangrijk was dat hij door de preken van Ambrosius, de bisschop van Milaan, op een nieuwe manier aankeek tegen de oudtestamentische verhalen. Als manicheeër had hij die verhalen gezien als grotesk en afstotelijk. Nu leerde hij een 'geestelijke' waarheid te zien achter die verhalen. Naar hun letterlijke betekenis bleven ze bizar, maar Ambrosius zette ze om in hoogstaande, spirituele principes.

Allegorisch =

In die periode volgt voor Augustinus een heel indringende ervaring. Hij schrijft daarover in zijn 'Belijdenissen', een boek dat de vorm heeft van een gebed tot God. Alypius, een vriend van Augustinus is binnen gebleven, terwijl Augustinus in de tuin is...

Augustinus over zijn luisteren naar de preken van Ambrosius:

... ik kreeg de indruk dat ook die door hem uitgesproken gedachten verdedigbaar waren; en terwijl ik vroeger had verondersteld dat er tegenover de aanvallen van de manicheeërs niets ten gunste van het katholiek geloof viel te zeggen, meende ik toen reeds dat men zich niet hoefde te schamen om het te verdedigen; dat kwam vooral, doordat ik deze en gene plaats uit het Oude Testament, vaak met de verklaring van een allegorische voorstelling, hoorde behandelen, waar ik gedood werd toen ik die plaatsen naar de letter opvatte.

Belijdenissen V:14:24 A. Augustinus, Belijdenissen: Vertaald en ingeleid door Gerard Wijdeveld, Amsterdam 1997.

Belijdenissen VIII:12:28-29

"Ik ging languit liggen onder een vijgenboom – hoe weet ik niet – en vierde de teugel aan mijn tranen, en de beken van mijn ogen braken los, een welbehaaglijke offerande voor u; en ik praatte uitvoerig tegen u, wel niet met deze woorden, maar wel in deze geest: 'En gij, Heer, hoe lang nog? Hoe lang nog, Heer, zult gij steeds maar vertoornd zijn? Wees onze oude ongerechtigheden niet indachtig!' Want door die oude ongerechtigheden – dat merkte ik – werd ik vastgehouden. En ik stiet maar klagende woorden uit: 'Hoe lang nog, hoe lang nog, dat "morgen" en weer "morgen"? Waarom niet meteen? Waarom niet op dit moment een eind aan mijn verfoeilijkheid?'

Dat zeide ik maar en ik schreide maar in een bittere vermorzeling van mijn hart. En ineens, daar hoor ik een stem uit een naburig huis, een stem die zingende zei en steeds weer herhaalde, een stem als van een jongetje of van een meisje, ik weet het niet: 'Neem en lees! Neem en lees!' En meteen veranderde mijn gezicht en begon ik ingespannen na te denken of kinderen bij een of ander spelletje iets van dien aard zingen; het wilde me niet te binnen schieten dat ik het ooit ergens had gehoord. Toen bedwong ik de heftige stroom van mijn tranen en stond op: de enige verklaring die ik kon geven was deze, dat ik van Godswege bevel kreeg om het boek te openen en de eerste passage waar mijn oog op viel te lezen [...] Met snelle schreden ging ik dus terug naar de plek waar Alypius nog zat: daar had ik namelijk het boek van de apostel neergelegd, toen ik er was opgestaan en weggegaan. Ik pakte het, deed het open en las zwijgend de passage waar mijn ogen het eerst op vielen:

'Niet in brasserij en dronkenschap, niet in slaapkamers en oneerbaarheden, niet in twist en na-ijver, maar trekt de Heer Jezus Christus aan en vertroebelt niet het vlees in begeerlijkheid.' Verder lezen wilde ik niet en het was ook niet nodig. Want meteen, bij het eind van deze zin, stroomde er al een licht van zekerheid in mijn hart binnen en vluchtte al de duisternis van mijn weifelen heen.

Augustinus, *Belijdenissen: Vertaald en ingeleid door Gerard Wijdeveld*, Amsterdam 1997.

Het huwelijk dat zijn moeder voor hem gepland had, ging niet door. Voor Augustinus betekende het volgen van God immers dat hij daar afstand van deed. Hij nam weer contact op met oude, katholieke vrienden en stichtte met hen een leefgemeenschap om in volkomen kuisheid, in celibaat te leven. Er werd een klein klooster gesticht in Hippo. Daar zou Augustinus de laatste 40 jaar van zijn leven doorbrengen. Eerst als priester, dan als bisschop van de stad.

Donatisme

In de 4^e eeuw was de kerk al verwereldlijkt. Toch herinnerde men zich in Noord Afrika nog de tijden waarin martelaren waren gestorven voor het geloof. En ze herinnerden zich ook de christenen die tijdens de vervolging van Diocletianus (in 303) hun geloof hadden verloochend: de zogenaamde *lapsi*, die na de vervolging dan toch weer het christendom omarmd hadden. Onder hen waren zelfs bisschoppen. Nu vonden nogal wat Noord Afrikaanse christenen, de 'donatisten' (volgelingen van bisschop Donatus) dat de sacramenten van doop en wijding ongeldig waren als ze waren uitgevoerd door deze onwaardige bisschoppen. Deze sacramenten dienden dus opnieuw door een 'goede' bisschop worden uitgevoerd.

Sacrament =

Keizer Theodosius had het christendom tot staatsgodsdienst gemaakt en de orthodoxie, het 'juiste geloof' vastgelegd. Zijn opvolger keizer Honorius besloot dat de donatisten gedwongen moesten worden terug te keren tot de katholieke kerk. Hun erediensten werden verboden, hun goederen werden bedreigd met inbeslagname, de donatisten zelf werden bedreigd met uitwijzing, soms met de doodstraf. Alleen de katholieke kerk werd door de staat erkend.

Augustinus verdedigde de ene heilige katholieke kerk. Daarin was ook plaats voor gelovigen die niet 'perfect' waren. Hij betoogde dat de heiligheid van de kerk niet zozeer in de gelovigen ligt, maar wel in het gepredikte woord en in de sacramenten. Die behielden volgens hem hun werking, los van de heiligheid (of het gebrek daaraan) van degene die ze bedient. Sacramenten zijn dus objectief geldig. Voor Augustinus was de kerk geen verzameling van 'zondelozen'. Zowel onkruid als tarwe groeiden in de kerk naast elkaar op, tot God zou oordelen en de oogst zou binnenhalen. De taak van de kerk was om zoveel mogelijk mensen op te voeden tot ware christenen.

Augustinus meende dat hij het geweld van de staat tegen de donatisten ook theologisch moest rechtvaardigen. Hij verwees daarbij naar een woord van Jezus in de gelijkenis van het bruiloftsmaal, in de Latijnse vertaling: "Dwing hen binnen te komen (i.p.v. "nodig hen uit"), die op de kruispunten en wegen zijn". Zo legde Augustinus de basis voor een theologische rechtvaardiging van de latere inquisitie.

Matt.22:9: Gaat daarom naar de kruispunten der wegen en nodigt allen, die gij aantreft, tot de bruiloft.

Pelagius



De uit Engeland afkomstige monnik Pelagius verdedigde hartstochtelijk de vrijheid van de wil. Hij aanvaardde de noodzaak van genade; maar die genade bestond uit de zondevergeving en het goede voorbeeld dat Jezus had gesteld. Een christen behoorde met inspanning van al zijn krachten dat voorbeeld te volgen en zo toe te groeien naar volmaaktheid. De gelovige was niet overgeleverd aan krachten die zijn wil te boven gingen; het idee van 'erfzonde' vond Pelagius verwerpelijk: een pasgeboren kind kon onmogelijk deel hebben aan de zonde van Adam. Uiteindelijk hebben onze onvolkomenheden te maken met verkeerde gewoonten, en die kan men veranderen.

Maar Augustinus had aan de lijve ondervonden dat de mens zwak is, hoe zwak de wil is tegenover de vleeselijke begeerte. Augustinus meende dat elk mens beschadigd was door de zonde van Adam. Pas bij de voleinding zou de invloed van die zonde worden opgeheven. Ondertussen bestond de verantwoordelijkheid van de gelovige erin te streven naar herstel, niet naar volmaaktheid, zoals Pelagius eiste. Augustinus zal de erfzonde echter verbinden met seksualiteit: zonde wordt via de lust doorgegeven, een opvatting die grote gevolgen heeft gehad voor de christelijke visie op seksualiteit. In *Enchiridion* 13:41 zegt hij bijvoorbeeld: "Zonder enige vleeselijke lust is Christus verwekt en ontvangen, en daarom is Hij ook vrij gebleven van elke bevlekking door de erfzonde". Voor Augustinus is *genade* vooral de geestelijke kracht waaraan mensen deel krijgen door de sacramenten. Anders dan Pelagius kan Augustinus mededogen hebben met de mens die zondigt, er is plaats voor menselijke tekortkomingen:

Over natuur en genade 29:33

Veel zonden worden uit trots, maar niet met trots begaan ... vaak zijn ze het gevolg van onwetendheid, van menselijke zwakte; veel zonden worden begaan door mensen die kreunen en wenen van wanhoop. P. Brown, *Augustinus van Hippo: Een biografie*, Den Haag 1992, 304.

Ter overdenking...

Heb je soms het gevoel dat je je leven niet meer volledig in handen hebt? (door verbroken vriendschap, falen voor examen,...)

Heb je het gevoel dat je je leven op eigen kracht kunt verwezenlijken? Dat je *autonoom* bent, of hang je juist heel erg af van andere mensen, of van God, ben je *heteronoom*?

Vergelijk met wat Augustinus dacht in zijn manicheïstische periode:

Belijdenissen V:10:20:

"Ook van onze Heiland zelf, uw Eengeborene, meende ik dat hij als het ware uit uw stralend-lichte massa te voorschijn was gebracht om ons te redden: ik geloofde nu eenmaal niets anders over Hem dan wat ik mij in ijdele waan kon verbeelden. Zijn aldus geaard wezen kon derhalve naar mijn mening niet uit de maagd Maria geboren worden zonder dat het vermengd raakte met het vlees. En een vermenging zonder bezoedeling zag ik niet als mogelijk bij datgene wat ik mij aldus voorstelde. Zodoende was ik beducht om te geloven dat hij in het vlees was geboren, teneinde niet gedwongen te worden tot de veronderstelling dat Hij door het vlees bezoedeld was".

A. Augustinus, *Belijdenissen: Vertaald en ingeleid door Gerard Wijdeveld*, Amsterdam 1997.

Vraag: is er een verschil, zo ja welk, met Augustinus' bewering in *Enchiridion* dat Christus is vrij gebleven van erfzonde? Hoe heeft de stroming die "beducht is om te geloven dat Jezus in het vlees gekomen was"?

Predestinatie

Als God de bewerker is van al het goede in de mens, waar blijft dan de vrijheid en verantwoordelijkheid van de mens? Immers, volgens Augustinus wordt Gods genade niet in beweging gebracht door de vrijheid van de mens, maar omgekeerd: Gods genade beïnvloedt de menselijke wil tot het goede, al moet de mens wel meewerken.

Hoe komt het dan dat zo vele mensen niet gered worden? Augustinus' antwoord is de leer van de dubbele predestinatie: elk mens is door God voorbestemd tot gelukzaligheid (een minderheid) of tot veroordeling (de meesten). Deze gedachten zouden leiden tot veel angst bij heel wat gelovigen in de eeuwen die volgden.

De stad van God

In 410 werd Rome, de 'eeuwige stad' door de troepen van Alarik, koning van de Visigoten en Ariaans christen, bestormd en geplunderd. Wat men nooit voor mogelijk had gehouden, was nu toch gebeurd. Verhalen over de gruwelijkheden deden de ronde: vrouwen waren verkracht, senatoren vermoord, rijken van hun bezittingen beroofd. Het aloude bestuurscentrum van de westerse wereld was vernietigd.



Alarik in Rome <http://www.geocities.ws/regenheim/battles.html>

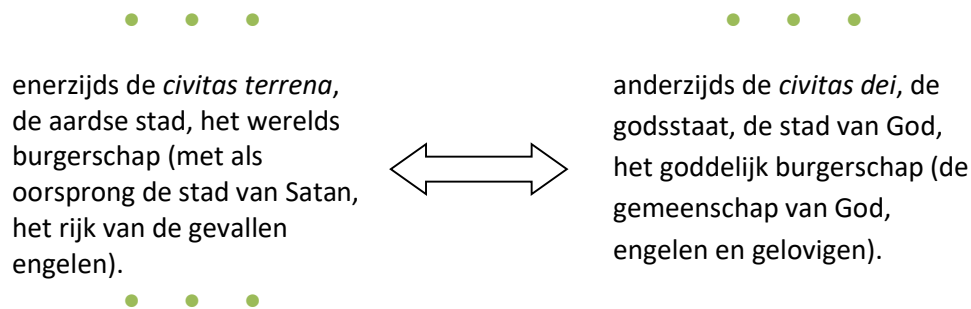
Augustinus reageerde hierop door zijn meesterwerk te schrijven: *De Civitate Dei*, dat kan vertaald worden met: *Over de godsstaat*, of *Over de stad van God*. Aanvankelijk wilde hij zo de beschuldiging weerleggen dat de instorting van het Romeinse Rijk (want zo werd dat aangevoeld) te wijten was aan de christenen, die immers de goden de rug hadden toegekeerd. Maar Augustinus ging dieper op de zaak in, en stelde de vraag wat wereldgeschiedenis eigenlijk is.

Pelagius schreef over deze gebeurtenis aan een Romeinse dame:

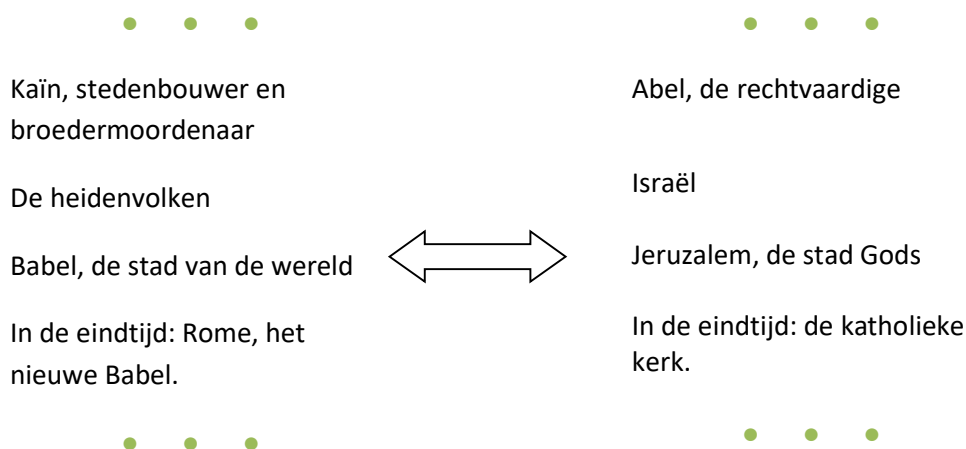
“Het is nog maar onlangs gebeurd, en u hebt er zelf over gehoord. Rome, de stad die de wereld regeert, beefde, door angst verteerd bij het aanhoren van het geschetter van de trompetten en het gejoel van de Goten. Waar was de adel op dat moment? Waar was het zekere en duidelijke onderscheid tussen rangen en standen gebleven? Alle mensen waren doorengemengd en beefden van angst; ieder huishouden had zijn treurnis, en een allesoverheersende vrees maakte zich van ons meester. Slaaf en edelman waren één. Het spook van de dood waarde voor ons aller ogen rond”.

Brown, *Augustinus van Hippo: Een biografie*, Den Haag 1992, 252-253.

Het gaat volgens Augustinus allemaal om de bestemming van de mens. Die mens is verwickeld in een strijd tussen twee machten:



Het grote conflict tussen deze twee is de mysterieuze zin van de geschiedenis. De geschiedenis is één groot gevecht tussen geloof en rebellie, deemoed en trots, liefde en machtsstreven. Deze geschiedenis begon in een lang vervlogen tijd, toen trotse engelen afvielen van het rijk van God, of van de 'stad van God', zodat nu een duister rijk van Satan ontstond. De leegte die ontstaan was door de val van de engelen diende opgevuld te worden met de nieuw geschapen mensen. Maar de tragedie herhaalde zich: ook de mens viel van God af, zodat nu de 'stad van de wereld' ontstond. En onder de mensen had je er die leefden naar de gezindheid van het werelds burgerschap (trots, zelfzuchtig), en die leefden naar de gezindheid van het goddelijk burgerschap (deemoedig, liefde voor God). In grote lijnen ziet de geschiedenis er dan als volgt uit:



Toch is voor Augustinus de aardse stad niet per definitie louter negatief. De aardse stad kan immers rechtvaardigheid betrachten, en aldus christenen toelaten hun geloof te beleven. Zo wordt de aardse stad de plaats waar men zich voorbereid op het eeuwige leven in de godsstad. Wel bleef er zo een scheiding tussen de Romeinse staat en de christelijke godsdienst. Dat zou tot gevolg hebben dat christenen konden openstaan voor verscheidene vormen van politiek bestuur. Naar verluid zou Karel de Grote elke dag uit *De Civitate Dei* gelezen hebben. Het boek zou later in ieder geval door verschillende politieke machten (paus en keizer) gebruikt worden om hun visie op de inrichting van de maatschappij door te drukken.

Franciscus van Assisi



Giovanni Bernardone (Franciscus van Assisi) wordt geboren in 1182 in de stad Assisi in Italië. Hij is de zoon van een koopman, een rijk koopman. Franciscus bezat

al wat een jongeman zich maar kan wensen: geld, vrienden, feesten, meisjes. Franciscus maakt het leven tot een groot feest. Hij heeft de neiging om heel de wereld om te toveren tot een fleurige feestzaal. In 1202 trekt hij als twintigjarige mee ten strijde tegen het stadje Perugia. Hij wordt gevangen genomen en voor een jaar in een kerker gezet. Nadat hij is vrijgekocht wil hij zich aansluiten bij een ander leger, te Puglia. Op de reis daarnaar toe wordt hij echter zwaar ziek en keert naar Assisi terug. Hij krijgt voor het eerst te maken met het lijden. Veel tijd heeft hij om na te denken. En zo ontmoet hij zichzelf. Een nieuwe levensvisie breekt door de oude heen. Dat betekent onrust, verwarring, onzekerheid. Wat kan voortaan inhoud geven aan zijn leven?



Giotto. Franciscus geeft zijn mantel aan een arme.

Hoe kun je een ander leven gaan opbouwen? Wat zullen zijn ouders en vriendenzeggen?



Giotto. Franciscus krijgt opdracht de kerk te herstellen

Zijn ouders hebben hem in ieder geval onterft. Franciscus geneest en gaat naar Rome. Hij ruilt zijn pak van rijke met dat van een bedelaar en begint de voorbijgangers om een aalmoes te smeken. Zo kent hij voor het eerst de volmaakte vreugde. Hij keert terug naar Assisi en mediteert in het vervallen kerkje van San Damiano, net buiten de stad. Volgens de overlevering spreekt het kruis in het kerkje hem op zekere dag toe: "ga en herstel mijn huis". Franciscus interpreteert deze opdracht eerst letterlijk en begint met ijver het vervallen klooster van San Damiano te herstellen. Dan begrijpt hij dat het de hele Kerk is, die op instorten staat en die hij zou moeten ondersteunen. Aan de buitenkant ziet de kerk van Rome er heel sterk uit. Rome is de eeuwige stad, het stevige bolwerk van een machtig kerkelijk imperium. Maar Franciscus ziet scheuren, waar anderen aan voorbijlopen. Hij ziet dat de kerk barst aan rijkdom en verlangen naar macht.

Daarom gaat Franciscus naar de paus. Zo ontmoet hij als arme, gewone man de rijke, machtige paus Innocentius III. Wat kan één kleine dromer beginnen tegen de organisator, jurist en politicus? Maar Franciscus heeft een ander ideaal dan de paus heeft. Het gaat hem niet om een organisatie, een structuur, om invloed en macht: hij wil alleen maar arm zijn. Niet voor niets heeft hij eens naakt gestaan op de markt in Assisi: zonder kleren, zonder uiterlijke schijn, zonder geld.

Franciscus richtte zijn verering vooral op de lijdende Christus. Dat bracht hem tot uitingen van dankbaarheid en toewijding. Zo zeer verdiepte hij zich in Christus' lijden, dat hij na een visioen de tekenen (stigmata) van dat lijden in zijn eigen lichaam droeg. Al tijdens zijn leven werd hij als een heilige vereerd. (O.J. de Jong, Geschiedenis der Kerk, Nijkerk 1980, 115-116).



Armoede als ideaal

Het lezen of het horen voorlezen van het Evangelie heeft al veel levens radicaal veranderd. Zo ook dat van Franciscus van Assisi. Hij luisterde naar de woorden van Jezus in Mattheüs 10 en toen nam hij het besluit de mensen de boodschap van de armoede te gaan brengen.

Franciscus was gewoon te zeggen: "Wanneer je een arme kwetst of beschimpt, beledig je Christus. Want de arme draagt de eervolle onderscheiding van Hem die voor ons in deze wereld vrijwillig arm heeft willen zijn". En daarom wilde hij ook, wanneer hij armen aantrof die vrachten hout of andere zware lasten droegen, ze steeds helpen en laadde hij vaak, hoe zwak hij ook was, hun vracht op zijn eigen schouders. (Uit: Thomas van Celano, Franciscus van Assisi, eerste levensbeschrijving).

*Wie van de armoede houdt,
ontdekt een bron van bevrijding
en vreugde.*

*(Bernadino van Siena, franciskaner
monnik en prediker uit de 15e
eeuw).*

*Voorzie u niet van goud of zilver of koper
in uw gordels, van geen reiszak voor
onderweg, geen twee hemden, geen
sandalen, geen staf, want de arbeider is
zijn voedsel waard. Zie ik zend u als
schapen midden onder de wolven; weest
dan voorzichtig als slangen en argeloos
als duiven. Een discipel staat niet boven
zijn meester, of een slaaf boven zijn
heer. Het is genoeg voor de discipel te
worden als zijn meester, en voor de slaaf
als zijn heer. Wie vader of moeder
liefheeft boven Mij, is Mij niet waardig;
en wie zoon of dochter liefheeft boven
Mij, is Mij niet waardig; en wie zijn kruis
niet opneemt en achter Mij gaat, is Mij
niet waardig. Wie zijn leven vindt, zal
het verliezen, maar wie zijn leven verliest
om Mij nentwil, zal het vinden. (Matt.10).*

Zoals er gezegd is over de armoede.

Enerzijds:

De ongelukkige armoede brengt het harde lot met zich mee dat zij de mensen belachelijk maakt. (Juvenalis).

Armoede is mooi in spreken en preken, maar heel kwalijk in het werkelijke leven. (H.W. Beecher).

Alle argumenten, die men naar voren brengt om te betogen dat armoede geen kwaad is, bewijzen duidelijk dat het een groot kwaad is. (S. Johnson).

Anderzijds:

Een struikrover laat de behoeftige passeren ook al is de weg in beslag genomen, de arme loopt geen gevaar. (Seneca).

Mensen in kommervolle omstandigheden zijn veilig; grote rijkdom is blootgesteld aan gevaar. (Phaedrus).

Armoede betekent niet het bezitten van weinig, maar het niet-bezitten van veel. (Antipater).

De orde der Franciscanen



Enkele vrienden van Franciscus voegden zich bij hem. Samen wilden ze het armoede-ideaal beleven. Langzaam groeide de groep. Zo ontstond de bedelorde der 'franciscanen' ofwel 'mindere broeders'. Deze minderbroeders waagden zich ver met hun prediking in mohammedaanse landen zoals Marokko, Spanje en Syrië. Franciscus zelf ging in 1219 naar Egypte en preekte er voor sultan Al Kamil. Het had wel geen effect, maar het maakte op de christenen diepe indruk. Later zonden de franciscanen broeders naar Hongarije, Spanje en andere landen in het Oosten, waar ze in de 13^e eeuw ook kloosters stichtten. Ook in moslimgebieden stichtten ze kloosters. Nog later waren ze te vinden in Centraal Azië en India, in de 14^e eeuw werd zelfs een bisschop benoemd in Peking. Zij volgden de Spaanse en Portugese veroveraars naar de Nieuwe

Wereld, waar zij de bevolking probeerden te bekeren, met respect voor hun eigen cultuur.

Paus Innocentius III voerde een genadeloze repressie tegen de ketterse bewegingen zoals de Albigenzen of katharen, anderzijds wilde hij de nieuwe bewegingen onder de vleugels van de kerk laten openbloeien als ze zich neerlegden bij de katholieke orthodoxie. De Franciscanen kregen dus het pauselijk placet (toestemming). Zij vestigden zich in S. Maria degli Angeli en begonnen van hieruit hun prediking. In korte tijd groeide de oorspronkelijk kern van Franciscanen uit tot een heuse beweging. De eerste problemen doken op: er ontstond een conflict tussen hen die een absolute gehoorzaamheid predikten aan de leer van Franciscus, anderen wilden enkel de franciscaanse idealen navolgen, zonder de strenge toepassing van de regels, vooral als het ging om de armoede. Franciscus moest in 1220 in allerijl uit Palestina terugkeren om het hoofd te bieden aan de problemen binnen de beweging. In 1223 had de paus bepaald dat in plaats van het bedelen ook het werken met de handen mocht dienen voor levensonderhoud. Ook moesten er vaste woonplaatsen (kloosters) komen. Franciscus aanvaardde dit, maar bleef zelf de levenswijze volgen die hij als roeping zag.

Het zonnelied.

Allerhoogste, almachtige, goede Heer,
van U zijn de lof, de roem, de eer en alle zegen.
U alleen, Allerhoogste, komen zij toe
en geen mens is waardig uw naam te noemen.
Wees geprezen, mijn Heer met al Uw schepselen,
vooral door mijnheer broeder zon,
die de dag is en door wie Gij ons verlicht.
En hij is mooi en straalt met grote pracht;
van U, Allerhoogste, draagt hij het teken.
Wees geprezen, mijn Heer, door zuster maan en de sterren.
Aan de hemel hebt Gij ze gevormd, helder en kostbaar en mooi.
Wees geprezen, mijn Heer, door broeder wind
en door de lucht, bewolkt of helder, en ieder jaargetijde,
door wie Gij het leven van uw schepselen onderhoudt.
Wees geprezen, mijn Heer, door zuster water,
die heel nuttig is en nederig, kostbaar en kuis.
Wees geprezen, mijn Heer, door broeder vuur,
door wie Gij voor ons de nacht verlicht;
en hij is mooi en vrolijk, stoer en sterk.
Wees geprezen, mijn Heer, door onze zuster, moeder aarde,
die ons voedt en leidt,
en allerlei vruchten voortbrengt, bonte bloemen en planten.
Wees geprezen, mijn Heer, door wie omwille van uw liefde
vergiffenis schenken, en ziekte en verdrukking dragen.
Gelukkig wie dat dragen in vrede,
want door U, Allerhoogste, worden zij gekroond.
Wees geprezen, mijn Heer, door onze zuster de lichamelijke dood,
die geen levend mens kan ontvluchten.
Wee hen die in doodzonde sterven;
gelukkig wie zij in uw allerheiligste wil vindt,
want de tweede dood zal hun geen kwaad doen.
Prijs en zegen mijn Heer,
en dank en dien Hem in grote nederigheid.



G.P. Freeman en anderen, *Franciscus van Assisi - De Geschriften*. Haarlem: Gottmer, 2006 (2e druk)

De latere protestantse reactie

De protestanten hadden geen hoge pet op van de idealen van Franciscus. Zij wilden verlost worden van de bedelaars die de straten in de stad bevuilden. Zij erkenden dat het geven van aalmoezen aan de armen een plicht was, maar dat dit op zodanige wijze moest gebeuren dat gezonde mensen niet zouden worden aangemoedigd om niets anders te doen dan bedelen. Zij verwierpen de gedachte van de 'heilige armoede' en gaven er de voorkeur aan om geld ten bate van de mensen te gebruiken. Zij aanvaardden het idee van 'werk omwille van het werk, als Gods roeping' en ze werkten dit uit tot wat we nu de protestantse arbeidsethiek noemen. Ze schreven dit echter niet toe aan Franciscus.

De katharen

Gnostiek

'Gnosis' betekent kennis. Door mystieke kennis komt men tot verlossing. De goddelijke ziel in de mens zit immers gevangen in een lichaam van materie; dit is een *dualistische* opvatting van de mens. De ziel is goed, licht. Materie is duister, kwaad. Men onderscheidt:

- de Vader (die Geest is) stuurt de Verlosser (NT: Jezus' lering geeft kennis).
- de Schepper-god (OT: schiep materie, verbood Adam de boom van kennis).

Bogomielen

In de tiende eeuw ontstond in Bulgarije de Kerk der Bogomielen, genoemd naar hun stichter, de priester *Bogomiel* ('hij die door God bemind wordt'). Zijn beweging verspreidde zich in de loop van twee eeuwen over de Balkan en Klein-Azië. Ook bij de bogomielen vindt men weer de gnostische opvatting dat niet God, maar de Duivel, de schepper van de wereld was.

De bogomielen zochten verlossing uit het lichaam door het beoefenen der deugden. Zij predikten geweldloosheid ten aanzien van mens en dier. De leer der bogomielen van de 9e tot de 14e eeuw bleef niet onveranderd, ook niet ten aanzien van het vegetarisme van hun uitverkoren leiders. Twee

'valse' bisschoppen werden uit hun midden gestoten omdat zij geleerd hadden dat wie zich drie jaar onthouden had van seksuele gemeenschap, vlees, melk en wijn, na die tijd daar volop mocht van genieten. Dit leidde er zelfs toe dat de bogomielen voor schaamteloze wellustelingen werden uitgemaakt. Een reputatie die de katharen zouden erven.

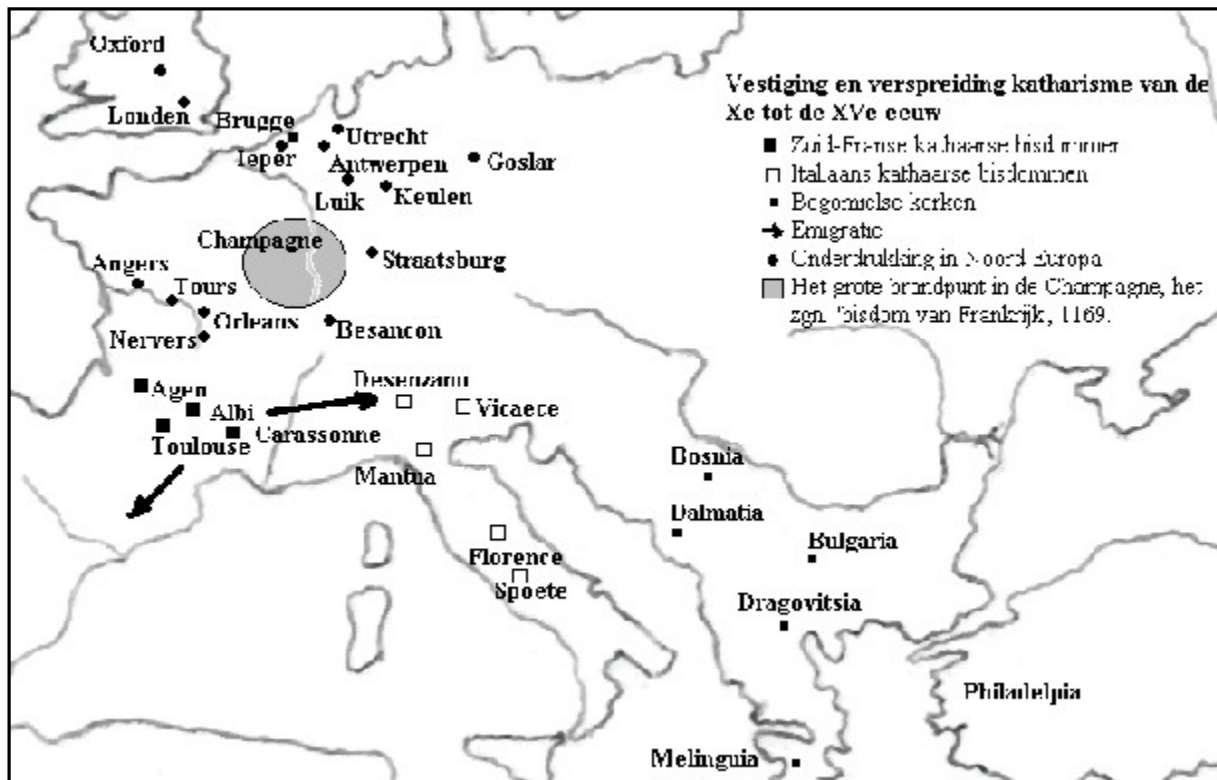


Bogomielse grafsteen

Situatie na 1000 in West-Europa

West-Europa was uiteengevallen, anarchie en geweld heersten alom. Buiten de kloosters was de geestelijkheid vervallen tot onzedelijk en corrupt gedrag. Pausen en de wereldlijke leiders streden om de macht. De grotendeels agrarische bevolking was verplicht een deel van de inkomsten af te staan aan de kerk, de zogenaamde tienden. In die duistere jaren van het begin van de Middeleeuwen bloeiden de kathaarse ideeën. Vooral zij die protesteerden tegen de kerk met haar gehate belastingstelsel en zedelijk verval waren geboeid door die ideeën. Zo kon het katarisme uitgroeien tot een massale beweging en een reële bedreiging vormen voor de katholieke kerk.

Verspreiding van de katharen



Vanaf het begin van de elfde eeuw werd in alle Europese landen melding gemaakt van dualistisch denkende ketters. Zij werden van meet af aan door de kerk fel bestreden, maar het kon niet worden voorkomen dat in Noord- Italië, Noord-Spanje en vooral Zuid-Frankrijk het katharisme veel aanhangers kreeg. In Albi werden de eerste ketters ontmaskerd. Vandaar dan men spreekt van de *Albigenzen*. In Noord Europa werden ze zo vervolgd dat ze niet tot bloei konden komen. In Antwerpen, Leuven en Brugge hoort men vooral rond 1110 van hen spreken.

De organisatie

De katharen noemden zichzelf christen, in de volksmond werden zij *bons hommes* en *bonnes femmes* genoemd. Men kon op drie niveaus bij het kathaarse geloof betrokken zijn. De toehoorders vormden de grote groep van sympathisanten. Voor dezen gold geen verdere persoonlijke consequentie dan bijv. het verlenen van onderdak. De gelovigen waren diegenen die de ideeën aanhingen maar niet

Uit een preek tegen de katharen in het Rijnland.

De tweede ketterij: geen vlees eten. De volwaardige leden van hun sekte vermijden allen vlees. Niet om dezelfde reden als de monniken en anderen die een spiritueel leven leiden: want zij (de ketters) beweren dat vlees vermeden dient te worden omdat het een resultaat van de lichamelijke gemeenschap, en om die reden onrein. Maar privé houden zij een nog verwerpelijker reden op na, namelijk dat vlees de creatie is van de duivel, en om die reden onder geen beding mag worden gegeten.

volgens de strenge ascese hoefden te leven die de leer voorschreef. Zij ontvingen de kathaarse doop op hun sterfbed, voor zover zij op dat moment helder van geest waren. Comateuze mensen of zwakzinnigen bijv. mochten niet worden verlost, zij konden in een volgend leven een nieuwe kans krijgen. Deze doop werd consolament (vertroosting) genoemd. De derde categorie zijn de christenen, later door de inquisitie de *perfecten* genoemd. Na een scholing van enige jaren aan een van de opleidingsinstituten, werden de aspiranten voorgedragen aan een groep perfecten, waarna de inwijding kon plaatsvinden. Aan de doopplechtigheid kwam geen water te pas. Het 'doop'-ritueel voltrok zich door middel van handoplegging, terwijl het evangelie van Johannes boven het hoofd van de dopeling werd gehouden. Na deze initiatie waren de katharen gebonden aan strenge wetten. Zij leidden een vegetarisch, celibatair bestaan en moesten frequent vasten. De voortplantingsdaad was een duivelse tussenkomst om de bevrijding der zielen uit te stellen. De vleselijke eenwording is in wezen slecht. Geweld was uit den boze en te allen tijde moesten zij de waarheid spreken, een gelofte die hen in de periode van vervolging vaak duur kwam te staan.

Geef aan welke groepen katharen er waren en waaraan elke groep zich diende te houden.

1.	
2.	
3.	

Uit hun midden kozen de perfecten de bisschoppen. In de literatuur wordt zelfs melding gemaakt van een paus. De geestelijk leiders hadden geen bestuurlijke macht. Op het hoogtepunt van het katharisme waren er naar schatting drie- tot vijf duizend perfecten en behoorde een ruime helft van de Zuid-franse bevolking tot de groep der gelovigen. Beide seksen waren gelijk verdeeld over de groep van perfecten.

Het geloof van de katharen

De katharen beleden een dualistisch geloof. Hun leer is afgeleid van de ideeën van de gnostici en de manicheeërs. Zij verwierpen het Oude Testament. Centraal in hun denken stond het gegeven dat de mens moest worden verlost uit de ban van de materie, gecreëerd door de kwade God van het Oude Testament. Daarom gingen zij ook uit van het bestaan van reïncarnatie. Niet aan een ieder is het weggelegd in één leven de bevrijding deelachtig te worden. De overtuigingen van de katharen waren niet eenduidig. Er worden twee stromingen onderscheiden. Een deel geloofde in een absoluut dualisme met twee gelijkwaardige machten van goed en kwaad. Een ander deel ging uit van een relatief dualisme, waarbij de duistere krachten ondergeschikt waren aan die van het licht. De katharen zagen zichzelf als vrome christenen. Voor hen was Christus een 'geheel geestelijk wezen' dat niet kon worden vereenzelvigd met het lichaam dat hij had aangenomen. Daarom verwierpen zij de tastbare afbeeldingen van een bloedende Christus aan het kruis. Ook de Herrijzenis en

Hemelvaart van Christus werden geestelijke opgevat. De katharen lazen van het N.T. vooral het Ev. van Johannes - het meest dualistische van de vier evangeliën met zijn tegenstelling licht/duisternis.

In Les Questions de Jean van de katharen: En hij (Satan) vatte het plan op de mens te scheppen om hem te dienen, en hij nam het leem van de aarde en vormde de mens naar zijn gelijkenis. En hij beval de engel uit de tweede hemel het lichaam van leem binnen te gaan; en hij nam nog een stuk en maakte een tweede lichaam in de gedaante van een vrouw, en hij beval de engel van de eerste hemel er binnen te gaan. De engelen weenden hevig toen zij zich omsloten zagen door dit sterfelijk omhulsel met kenbare vormen.

Het einde van de katharen

In het fort hadden zich ridders en knechten teruggetrokken. Zij beschermden een groep van 500 katharen. Tien maanden duurde de belegering. Op 16 maart 1244 werd Montségur genomen. Diezelfde dag werden 225 mannelijke en vrouwelijke perfecten verbrand.

Rond 1200 kwam paus Innocentius III aan de macht. Hij stelde zich de wereldlijke heerschappij van de kerk ten doel. De grootschalige aanwezigheid van ketters in Zuid-Frankrijk was hem daarbij een doorn in het oog. Het lukte hem Noord-franse en andere Europese vorsten te motiveren een militaire actie te ondernemen tegen het afvallige Occitanië. De koning van Frankrijk zag zijn kans schoon om het zuiden van het oude Gallië in te lijven bij het Noord-franse rijk. De bevolking van Zuid-Frankrijk werd vogelvrij verklaard, de overwinnaars zouden bezit kunnen nemen van land en goederen van de overwonnenen. Een aantrekkelijk aanbod voor avonturiers. De uiteindelijke aanleiding van de oorlog werd in 1208 gevormd door de moord op een pauselijk gezant, waar graaf Raymond van Toulouse verantwoordelijk voor werd gesteld. De kruistocht die volgde was mensonterend. In de stad Bezier bijvoorbeeld vond een massale slachting onder katharen en katholieken plaats, die beroering veroorzaakte in geheel Europa. In 1244 werd Montsegur, het laatste bolwerk der katharen ingenomen en de aanwezige ketters verbrand. Met deze militaire overwinning was de onderneming tegen de katharen nog niet beëindigd. De inquisitie, aangevoerd door de Dominicaanse orde, opgericht als bedelorde om de katharen op gelijk niveau te kunnen bestrijden, heeft tot in de veertiende eeuw de restanten van de ketterse sekte vervolgd en vernietigd.



De Waldenzen

Inleiding

Petrus Waldo (Valdes; 1175-1197) voelde zich aangesproken door de opdracht van Jezus aan zijn discipelen, besloot zijn bezit prijs te geven en te gaan prediken. Anderen volgden zijn voorbeeld, gingen twee aan twee deze verkondiging van de bijbel verspreiden, de levenswijze van de rijke geestelijken bekritisieren en aan hun omgeving kennis van de bijbel bijbrengen. Aanvankelijk liet de officiële kerk dit toe, maar in 1184 kwam er een pauselijk verbod met excommunicatie. Toch bleef de groep 'waldenzen' groeien door heel Zuid-Frankrijk en Noord-Italië. Zij verwierpen het dragen van wapens, kerkelijke aflatpraktijken en het opdragen van missen voor gestorvenen. Zij ontkenen het vagevuur, wezen het bidden tot heiligen en relikwieënverering af. Christus was voor hen de enige Middelaar. In de latere reformatietijd herkenden ze bij de nieuwe protestanten hun bijbelse ideeën en sloten zich bij hen aan. Hun naam werd nu de aanduiding van de protestanten in Noord-Italië. Omdat de groepering der waldenzen ontstond in Lyon, werd zij ook genoemd: 'Armen van Lyon'.

Mattheüs 19:21. (Jezus zegt tot de rijke jongeman:) "Als u volmaakt wilt zijn, ga dan al uw bezittingen verkopen, geef het geld aan de armen en u zult een schat hebben in de hemel."

Petrus Waldo was gelukkig getrouwd, vader van twee dochters, en rijk. Hij was geldhandelaar van beroep, in de praktijk geldwoekeraar. Volgens de legende kreeg hij een 'geestelijke schok' toen hij onder zijn raam de legende van de heilige Alexis hoorde voordragen.

Alexis is iemand die zijn ouders, vrouw en rijkdom achterlaat om op pelgrimstocht naar Edessa te trekken. Zijn ouders, die hem overal zoeken, komen ook in Edessa, maar zij herkennen in de lompengedaante aan wie zij een aalmoes geven hun zoon niet. Na verdere omzwervingen komt hij terug in het huis van zijn ouders, waar hij - zonder dat ze hem herkennen - de rest van zijn leven doorbrengt in een klein hoekje onder de trap. In diepe droefnis ziet hij zijn ouders en zijn vrouw ouder worden en overlijden.

Ook Waldo besluit zijn leven te veranderen. Hij strooit zijn geld uit over de straat, doet afstand van luxe en goed eten en stelt zich tevreden met aalmoezen die mensen hem geven als hij op de trappen van de kathedraal in Lyon zit. De bisschop is geschokt en wil Waldo dwingen zijn vorig leven weer op te nemen. Maar Waldo besluit Gods woord langs de wegen te verkondigen, te beginnen in Lyon. Velen lachen hem uit, maar hij vertelt dat hij gekomen is om zijn medemensen te verlossen van hun ergste vijand: het geld. Hij bestudeert de evangeliën, de psalmen - die hij zelf laat vertalen, en geschriften van kerkvaders. Hij predikt dat de Kerk de ware weg heeft verlaten en gelooft dat door zijn toedoen de Kerk die weg weer zal vinden. Langzamerhand sluiten anderen zich bij hem aan. De aartsbisschop laat Waldo met zijn volgelingen weggagen uit Lyon, waarop de groepering zich pas goed verbreidde. Bijna overal waar zij kwamen veroverden zij de sympathie van de bevolking. Peter Waldo zelf zou na veel omzwervingen, o.a. in de Nederlanden, gestorven zijn in Bohemen in 1197.

Het geloof van de Waldenzen

Kinderen leren van heel jongs af hele hoofdstukken van de Bijbel, ja, zelfs hele Bijbelboeken, uit het hoofd! En wanneer ze zeven of acht jaar oud zijn, weten ze méér van Gods Woord dan de priesters en de bisschoppen van de roomse kerk. Vooral de dagelijkse maaltijden zijn uitnemende gelegenheden, waarbij het Woord van God wordt opgezegd en overdacht. Vader mediteert in alle eenvoudigheid over een stukje dat hij eerst voorleest of opzegt. En dan leren de kinderen het Schriftgedeelte uit hun hoofd.

"Allen, groot en klein, mannen en vrouwen, onderwijzen en leren zonder ophouden, dag en nacht. De arbeider werkt overdag, en 's avonds laat leert hij of onderwijst hij. Bij ons onderwijzen de vrouwen evengoed als de mannen; en wie een week lang leerling is geweest, onderwijst al weer een ander."

Peter Waldo heeft zijn geloofsopvattingen, zijn thesen te boek gesteld. Naast de vrijwillige armoede staat het biblicisme: de Schrift is de enige leidraad voor geloof en leven. Iedereen zou de bijbel moeten kennen; prediking moet in de volkstaal gebeuren. De vroege waldenzen hadden de Heilige Schrift genoeg begrepen om zich te keren tegen beeldenverering, de transsubstantiatie, de kinderdoop, het vagevuur, de aanbidding van Maria, het bidden tot heiligen, de verering van het kruis en relikwieën, sterfbedbeking, de biecht bij priesters, missen voor de doden, pauselijke aflaten, het priestercelebaat en het gebruik van letterlijke wapens. Zij verwierpen ook indrukwekkende, overvloedig versierde kerkgebouwen en hielden hun samenkomsten in particuliere huizen. Dit alles gebeurde tegen het einde van de twaalfde en het begin van de dertiende eeuw! Later verwierp men ook de Paus als opvolger van Petrus. De vroege waldenzen onderwezen tijdens hun evangelisatie de Heilige Schrift en legden veel nadruk op de Bergrede en het Modelgebed (Matth. 6:10, 33). Zij geloofden ook dat Jezus de Middelaar was tussen God en elke christen. Aangezien Jezus eens voor altijd was gestorven, waren zij van mening dat een priester die de mis opdroeg, hem niet opnieuw kon offeren. De vroege waldenzen onderhielden eens per jaar het Avondmaal des Heren ter herdenking van Christus' dood, waarbij zij brood en wijn als symbolen gebruikten.

Opdracht. Maak een lijst met wat de waldenzen wel geloofden, en waarin zij niet langer geloofden.

<i>Waarin waldenzen wel gelooven</i>	<i>Waarin waldenzen niet meer gelooven</i>

De successen

In de 13^e eeuw bestond er een Italiaanse 'waldenzenpaus'. De waldenzen onderhielden relaties met andere 'ketterse' groepen. Van de Katharen namen zij bijvoorbeeld de indeling in Gelovigen en Volmaakten over. In zuid Italië begonnen zij met het bouwen van versterkte kastelen. Ook als ze in kleine steden een meerderheid vormden, versterkten ze deze. Vele vervolgde geloofsgenoten uit de Provence weken daarnaar uit. In Noord Italië waren waldenzen bedreven als kwekers van granen en vruchten, als fokkers van vee, en handelaars in zuivel, olie en wijn. Ook hun linnen was bekend. Al hadden de waldenzen aanvankelijk geijverd tegen alle geleerdheid, in Briançon (de Franse Alpen) richtten zij na verloop van tijd toch een eigen universiteit op, die door de overheid zou worden erkend. De waldenzen leefden in een merkwaardige democratische eenheid. Zij vormden een maatschappij met egalitaire organisatie, die berustte op een hoge mate van solidariteit. Zij verkregen in de Lombardije (Noord Italië) zelfs het recht haar eigen bestuurders te kiezen en eigen belastingen te heffen.

De inquisitie

Rond 1300 begon de inquisitie haar werk. Het economisch succes van de Waldenzen, maar meer nog het feit dat zij in het openbaar 'ketterbijeenkomsten' hielden, wekte grote ergernis. Aanvankelijke gewapende tochten werden echter door de Waldenzen met succes afgeslagen. Halfweg 14^e eeuw werd de druk opgevoerd. Legertjes werden op hen afgestuurd, bezittingen aangeslagen, en kettters verbrand, nu eens hier, dan daar. Wat men vooral in hen haatte was



Uitmoorden waldenzen

hun solidariteit en bezitsverdeling, die indruiste tegen de hiërarchie die men er in kerk en bij de adel op nahield. Kettters die gevangen gezet waren konden zich wel loskopen. Zij werden dan verplicht in



Verbranding waldenzische kettters

het openbaar een 'ketterkruis' te dragen, moesten een pelgrimstocht ondernemen en ook ander vormen van boetedoening ondergaan. Wie terugviel in de ketterij had zijn leven verbeurd. Vaak werd het doodvonnis voltrokken in een strohut, waarin de ketter werd opgesloten, waarna de hut in brand werd gestoken.